

ISPITIVANJE POVEZANOSTI ANKSIOZNOSTI, USPJEHA U ŠKOLI I SOCIOMETRIJSKOG STATUSA UČENIKA OSNOVNE ŠKOLE

Anita Vulić-Prtorić

Osnovna škola Julija Kempfa
55 300 Požega
Republike Hrvatske 2

Primljeno: 5. 11. 1992.

SAŽETAK

Veliki broj učenika tijekom osnovnoškolskog obrazovanja osjeća anksioznost pri provjeravanju znanja, pred važne događaje u školi ili u stresnim periodima: pri polasku u školu, pri prijelazu iz "nižih" u "više" razrede te završetkom osnovnoškolskog obrazovanja. U većini slučajeva ta anksioznost ostaje neprepoznata jer se često manifestira kroz stidljivost, povučenost ili pak agresivnost, neposlušnost i sl.

Anksioznost jačeg intenziteta i dužeg trajanja ima izrazito negativne posljedice na djetetov cjelokupni rast i razvoj. Posebno interferirajuće djelovanje ima na uspjeh djeteta u školi, na njegovu intelektualnu djelotvornost te na prihvaćenost od ostalih učenika u razredu. Ovo ispitivanje obavljeno je upravo s ciljem da se utvrdi u kojoj mjeri je anksioznost povezana sa školskim uspjehom i sociometrijskim statusom učenika. Ispitanici su bili desetogodišnjaci, učenici četvrtih razreda osnovne škole – ukupno 284 učenika, od čega 143 dječaka i 141 djevojčica. Za ispitivanje anksioznosti učenika korištene su dvije subskale iz Upitnika anksioznosti AFS Wiczerkowskog i suradnika: skala opće, manifestne anksioznosti i skala ispitne anksioznosti. Prema dobivenim rezultatima možemo konstatirati da se dječaci i djevojčice ne razlikuju u svom doživljavanju anksioznosti, što nije slučaj u većini sličnih istraživanja. Niska, ali statistički značajna korelacija ustanovljena je između rezultata na skalama anksioznosti AFS i ispitivanih varijabli: uspjeha u školi i sociometrijskog statusa. Nakon što su učenici podijeljeni u dvije ekstremne grupe s obzirom na rezultat na skalama anksioznosti AFS (visoko anksiozni i nisko anksiozni učenici) provjerena je značajnost razlike između te dvije grupe u ispitivanim varijablama. Rezultati pokazuju da se visoko anksiozni učenici značajno razlikuju po školskom uspjehu i svom sociometrijskom statusu od nisko anksioznih učenika.

Dobiveni nas rezultati upozoravaju na to da je anksioznost rasprostranjena pojava među učenicima osnovne škole (učenici navode u prosjeku 6 do 7 simptoma ispitne odnosno opće, manifestne anksioznosti od ponuđenih 15). Anksiozni osjećaji imaju izuzetno snažan interferirajući utjecaj na uspjeh u školi te na učenikovu prihvaćenost među vršnjacima. Zabrinjavajuće je što su ti utjecaji tako snažno isprepleteni već u prvim godinama školovanja.

Ključne riječi: *ispitna anksioznost, spol, sociometrijski status, školski uspjeh, osnovna škola*

UVOD

Pojava emocija anksioznosti, straha, tjeskobe, strepnje u relativno neizdefereniranom obliku vezana je za najranija razdoblja djetetova života. Vrijeme polaska u školu tek je nastavak, dio kontinuuma djetetova razvoja, pa tako manifestaciju ovih emocija kod djece osnovnoškolskog uzrasta i treba promatrati: kao dio sveukupne razvojne pojavnosti u interakciji s faktorima škole i školovanja. Premda škola za dijete predstavlja izvor radosti, novih znanja i spoznaja, novih prijateljstava i ljubavi, ona je ujedno i izvor mnogih strahovanja. Malo je djece koja nisu osjetila ustrašenost prije ispitivanja, prije sata tjelesnog odgoja ili matematike, od reakcija učitelja i ostalih učenika. Većinu ovih strahovanja karakterizira osjećaj bespomoćnosti, zabrinutosti i napetosti te očekivanja da se dogodi baš ono najgore od čega učenik strahuje. Ovakav osjećaj anksioznosti normalna je pojava i do određene mjere je koristan jer mobilizira razvijanje mehanizma borbe i mogućnosti suočavanja s budućim izvorima stresa i anksioznosti. Međutim, stalni osjećaj anksioznosti je kronični stres koji značajno utječe na emocionalni život djeteta, na njegov uspjeh u školi i prihvaćenost među vršnjacima. Poseban problem predstavlja relativna neuočljivost i neprepoznatljivost ove pojave kod djece, jer je jedna od tipičnih reakcija na osjećaj anksioznosti maskiranje, kompenziranje ili abreagiranje anksioznosti kroz nemir, nedisciplinu, drskost i agresiju. Stoga učitelji rijetko prepoznaju anksioznost u ponašanju učenika, što samo stvara dodatni problem ne samo u otkrivanju i utvrđivanju rasprostranjenosti već i u adekvatnom interveniranju. Identifikacija anksioznosti kod učenika postaje imperativ ako se zna da pozitivna klima u razredu te dobar odnos između nastavnika i učitelja u značajnoj mjeri pridonose redukciji osjećaja anksioznosti među učenicima.

POJAVA ANKSIOZNOSTI U ŠKOLI

Premda su do danas obavljena brojna istraživanja o pojavi anksioznosti kod učenika osnovne škole, pravih podataka o njejoj rasprostranjenosti još uvijek nema. Tako Davis (1973, prema Arambašić, 1988) upozorava

da je učestalost anksioznosti u školskoj populaciji posljednjih godina sve veća te da je prema nekim istraživanjima omjer otkrivene i neotkrivene anksiozne djece 1:8. Hadžiseimović (1986) je na ispitivanom uzorku učenika petih razreda osnovne škole ustanovio da učenici u prosjeku navode osam do petnaest simptoma straha od škole. Spielberg (1986) navodi podatak da se više od 20% učenika koji su bili visoko anksiozni u ispitnim situacijama ispisalo iz škole zbog školskog neuspjeha, dok se iz grupe nisko anksioznih samo 6% učenika ispisalo zbog tog uzroka. Da bismo razumjeli pojavu anksioznosti kod djece, moramo poznavati čitav spektar utjecaja koji to stanje izazivaju. Kos (1990) smatra da se faktori koji imaju posebnu važnost za javljanje anksioznosti kod učenika u školi mogu podijeliti u tri osnovne grupe: 1) **osobine djeteta** (razvojni utjecaji, tepmerament, izrazito visoki zahtjevi prema samome sebi, poteškoće u učenju, emocionalne smetnje, tjelesna oboljenja, motorička nespretnost, poteškoće u odnosima s vršnjacima); 2) **djetetova obitelj** (odnosi u obitelji, kažnjavanje i strašenje djeteta, pretjerano zaštićivanje djeteta, stresni događaji u obitelji); 3) **škola** (psihosocijalna klima u školi koju karakterizira "čvrsta disciplina", klima u razredu, ličnost učitelja, događaji koji ugrožavaju dijete na putu do škole).

PRIRODA ANKSIOZNOSTI

Anksioznost je, poput napetosti, žalosti i tuge afektivno stanje koje ima izrazito neugodan karakter. Međutim, za razliku od ostalih afektivnih stanja, anksioznost karakteriziraju, osim osjećaja neugode, i specifična rasterećenja na somatskom planu te svjesna percepcija tih fenomena (Nikolić, 1982). Naime, iako su i kod ostalih emocionalnih stanja prisutne ove komponente, samo kod anksioznosti psihosomatske promjene (i njihovo svjesno doživljavanje) jesu i njen sastavni dio. Manifestiranje anksioznosti možemo pratiti na četiri plana, koja su međusobno u interakciji: fiziološki, afektivni, kognitivni i biheviralni. S obzirom na osobnu teorijsku orijentaciju autori su naglašavali važnost pojedinog plana za tumačenje prirode anksioznosti. Međutim, kako to upozoravaju i Phillips i suradnici (1972), u proučavanju prirode anksioznosti

potrebno je primijeniti jedan integrativni pristup koji će obuhvatiti različite teorijske koncepte. U tu svrhu oni izvode slijedeće zaključke o prirodi anksioznosti: 1) anksioznost se manifestira na fiziološkom, kognitivnom i bihevioralnom planu; 2) anksioznost u granicama tolerancije ličnosti ima integrativno djelovanje, dok anksioznost koja prerasta adaptivni potencijal ličnosti oštećuje njezino funkcioniranje kako u intelektualnoj tako i u socijalnoj sferi; 3) anksioznost ima dvostruki konceptualni status: anksioznost kao crta ličnosti, neurotična ili kronična anksioznost je dispozicijska po prirodi i primarno je funkcija prošlog iskustva; anksioznost kao stanje, objektivna ili situacijska anksioznost po prirodi, vezana je za situaciju i direktno je funkcija stresnih događaja; 4) anksioznost se pobuđuje stresnim doživljajima koji se reflektiraju u prijeteloj deprivaciji anticipiranog zadovoljstva; nesigurnost povezana s vanjskim i unutrašnjim faktorima odlučujuća je za anksioznu reakciju na stresne događaje; 5) posljedice anksioznosti su obično negativne i interferirajuće po prirodi iako u određenim, rjeđim slučajevima mogu biti facilitirajuće i pozitivne.

PROBLEMI

1. Ispitati da li postoji povezanost između rezultata na skalama ispitne i manifestne anksioznosti (AFS) i

- a) spola
- b) uspjeha u školi te
- c) sociometrijskog statusa učenika.

2. Ispitati da li se ekstremne skupine ispitanika s obzirom na rezultat na skalama ispitne i manifestne anksioznosti (AFS) statistički značajno razlikuju po

- a) uspjehu u školi
- b) sociometrijskom statusu.

METODOLOGIJA

Ispitanici

Ispitanici su bili učenici četvrtih razreda iz dvije požeške osnovne škole. Ispitivanje je provedeno u jesen školske godine 1989/90. U

svakoj školi ispitana su po četiri razreda, čime je obuhvaćeno ukupno 284 učenika, od čega 143 dječaka i 141 djevojčica.

Instrumenti

AFS – Angstfragebogen für Schüler, Skala za ispitivanje straha od škole Wiczerkowskog i suradnika

Instrument za ispitivanje anksioznosti koji je korišten u ovom radu skala je AFS Wiczerkowskog i suradnika. Skala ima tu prednost da osim ispitne anksioznosti obuhvaća i opću, manifestnu anksioznost, kao i ostale komponente anksioznosti.

Skala AFS (Wiczerkowski, 1973), koja se koristi u ovom radu, adaptirana je na našu populaciju u svrhu istraživanja koja je provodio Hadžiselimović (1986, 1988). Izvorno je namijenjena učenicima od devet do šesnaest godina i ispituje tri osnovna spekta doživljavanja:

- anksioznost u ispitnoj situaciji (15 tvrdnji);
- opću, manifestnu anksioznost (15 tvrdnji);
- nezadovoljstvo, averziju prema školi (10 tvrdnji) i
- strah od odstupanja od socijalno poželjnih oblika ponašanja (10 tvrdnji)

Učenik je na svaku tvrdnju mogao odgovoriti na jedan od tri načina; prihvatiti ponudenu tvrdnju i zaokružiti slovo "T", što mu donosi 2 boda, ne prihvatiti ponudenu tvrdnju – "N" i dobiti 0 bodova te zbog dvojbe ili nemogućnosti da se opredijeli za jedan od ponuđenih odgovora, zaokružiti "?" i dobiti jedan bod.

Za potrebe ovog rada, koji je dio jednog većeg istraživanja, korišteni su rezultati dobiveni u prve dvije skale. *Maksimalan broj bodova za svaku od tih dviju skala jest 30.*

Školski uspjeh. Kao mjerilo uspješnosti u školi korištene su ocjene iz predmeta hrvatski jezik i matematika te opći uspjeh, postignuti na kraju prvog polugodišta i na kraju školske godine četvrtog razreda.

Sociometrijski status. Sociometrijski status učenika određen je pomoću sociometrijskog upitnika kao jednog od najpogodnijih

instrumenata za ispitivanje interpersonalnih odnosa u malim grupama. U ovom radu je korišten Sociometrijski ispit – sociotabelogram koji je konstruiran u Zavodu za prosvjetno-pedagošku službu u Osijeku 1977. godine (Prvulović, 1977). Kriteriji biranja ili odbacivanja odnose se na četiri osnovne aktivnosti grupe: izbor suradnika u učenju i igri, izbor prijatelja s kojima bi sjedio u klupi te izbor učenika za rukovoditelja razreda. Nakon provedenog sociometrijskog ispitivanja i sređivanja podataka u sociotabelogramu, dobivamo tri pokazatelja sociometrijskog statusa svakog učenika: indeks vodstva ili prihvaćanja (IP), indeks odbijanja (IO) i emocionalnu ekspanzivnost (EE). U obradi rezultata u obzir su uzeti samo indeks prihvaćanja i indeks odbijanja, kao pokazatelji sociometrijskog statusa učenika, jer emocionalna ekspanzivnost zapravo predstavlja linearnu kombinaciju ta dva indeksa.

Postupak ispitivanja

Ispitivanje je provedeno u okviru većeg istraživanja u jesen 1989. godine u osam četvrtih razreda. Upitnik anksioznosti primijenjen je prema uputi navedenoj u Upitniku (Wieczerkowski, 1973). Sociometrijsko ispitivanje

također je provedeno skupno prema uputi u tabelogramu (Prvulović, 1977).

Obrada rezultata

Rezultati iz Upitnika AFS analizirani su odvojeno po subskalama, kao što to i sam autor preporuča (Wieczerkowski, 1973). U tablici 1 navedeni su osnovni statistički parametri za dvije subskale korištene u ovom radu. Raspon rezultata za obje skale je 0-30. Sociometrijski status učenika opisuju dva kriterija: indeks prihvaćanja i indeks odbijanja. Raspon rezultata za indeks prihvaćanja je 0-26, a za indeks odbijanja 0-31. Ostali parametri nalaze se u tablici 1. Testiranje normalnosti distribucije rezultata potvrdilo je značajno odstupanje od normalne distribucije za sve ispitivane varijable (anksioznost, školski uspjeh i sociometrijski status). Stoga su u daljnjoj statističkoj analizi korištene neparametrijske metode. Povezanost među ispitivanim varijablama utvrđena je pomoću Spearmanovog koeficijenta rang korelacije (tablica 2). Ekstremne skupine ispitanika (visoko i nisko anksiozni) određeni su pomoću kvartila, a značajnost razlike među tim skupinama utvrđena je h^2 testom.

Tablica 1
Osnovni statistički parametri ispitivanih varijabli (Ispitna anksioznost, manifestna anksioznost, školski uspjeh i sociometrijski status)

	N	M	SD
ispitna anksioznost	276	12.51	7.61
manifestna anksioznost	276	13.48	6.65
školski uspjeh	280	3.62	1.13
indeks prihvaćanja	280	6.17	5.38
indeks odbacivanja	280	5.47	6.75

(M - aritmetička sredina; SD - standardna devijacija)

Tablica 2
Spearmanovi koeficijenti rang korelacije između rezultata na skalama anksioznosti i školskog uspjeha i sociometrijskog statusa

	ispitna anksioznost (1)	manifestna anksioznost (2)	školski uspjeh (3)	indeks prihvatanja (4)	indeks odbacivanja (5)
(1)	1.00				
(2)	.73*	1.00			
(3)	-.33*	-.31*	1.00		
(4)	-.19*	-.21*	.59*	1.00	
(5)	.17*	.20*	-.57*	-.51*	1.00

N=251, * P<0.01

DISKUSIJA

Anksioznost i školski uspjeh

Anksioznost i spol

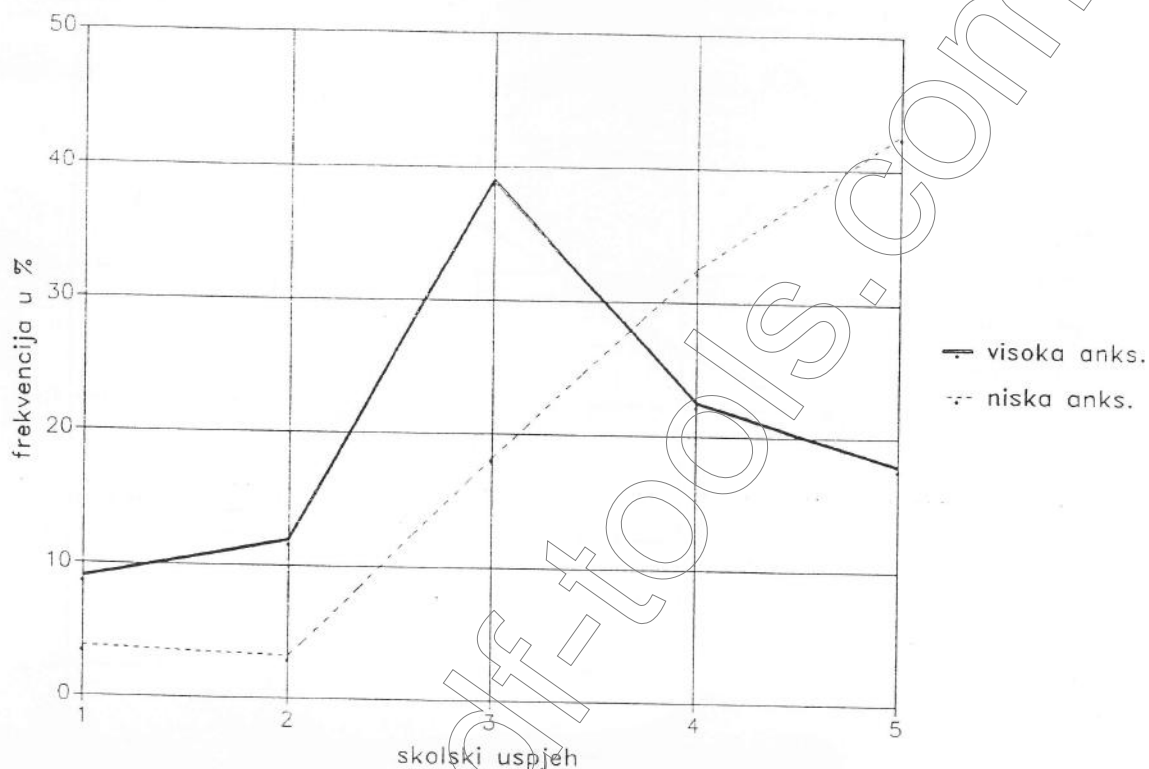
U većini istraživanja dobiveni podaci o odnosu između ovih dviju varijabli uglavnom upućuju na češću pojavu anksioznosti u djevojčica nego u dječaka (Sarason, 1960; Phillips, 1972; Weiczercowski, 1973; Zorman, 1987). Ovakav rezultat uglavnom se tumači utjecajem kulturoloških faktora na odgoj, kroz koji se izgrađuju različiti stavovi dječaka i djevojčica prema prihvatanju i priznavanju anksioznosti. Nadalje, često se spominje da dječaci imaju jače mehanizme obrane u smislu nijekanja anksioznosti. Očekivanja koja se postavljaju pred dječake ne dozvoljavaju im takvu slabost kao što je ustrašenost i tjeskoba pred zadacima koje trebaju uspješno riješiti. No, bez obzira na pokušaje da se opravdaju dobiveni rezultati, pretpostavka da su djevojčice zaista anksioznije od dječaka manje je prihvaćena. Radi potvrde ove hipoteze uspoređene su aritmetičke sredine za grupu dječaka i grupu djevojčica po subskalama i testirana je razlika među tim aritmetičkim sredinama. Niti u jednoj skali AFS nije utvrđena statistički značajna razlika između dječaka i djevojčica.

Anksioznost je negativno povezana s uspjehom u školi. U većini dosadašnjih istraživanja (Sarason, 1960; Phillips, 1972; Van der Ploeg & Hulshof, 1984; Plass & Hill, 1986; Zorman, 1987; Mandić, 1989) dobivene su statistički značajne ali niske korelacije između anksioznosti i uspjeha u školi, koje se kreću od -0.18 do -0.33. Korelacije dobivene u ovom radu u skladu su s ranije dobivenim rezultatima (tablica 2).

Na slikama 1 i 2 prikazani su rezultati ekstremnih skupina ispitanika s obzirom na postignuće u skalama anksioznosti, a u odnosu na uspjeh u školi. Značajnost razlika između tih skupina izračunata je pomoću h^2 testa i za obje skale dobivena je statistički značajna razlika između visoko i nisko anksioznih učenika s obzirom na uspjeh u školi (tablica 3).

Anksioznost, bila ona ispitna ili opća, djeluje izrazito interferirajuće na proces učenja. Njen intenzitet ovisi o unutrašnjim osobinama ličnosti svakog pojedinog učenika, ali se ona isto tako može pojačavati i snižavati pod utjecajem vanjskih činitelja učenja i ispitivanja, kao što su: težina i kompleksnost zadataka, jasnoća postavljenih zadataka,

Slika 1
Školski uspjeh učenika ekstremnih po rezultatima na skali ispitne anksioznosti

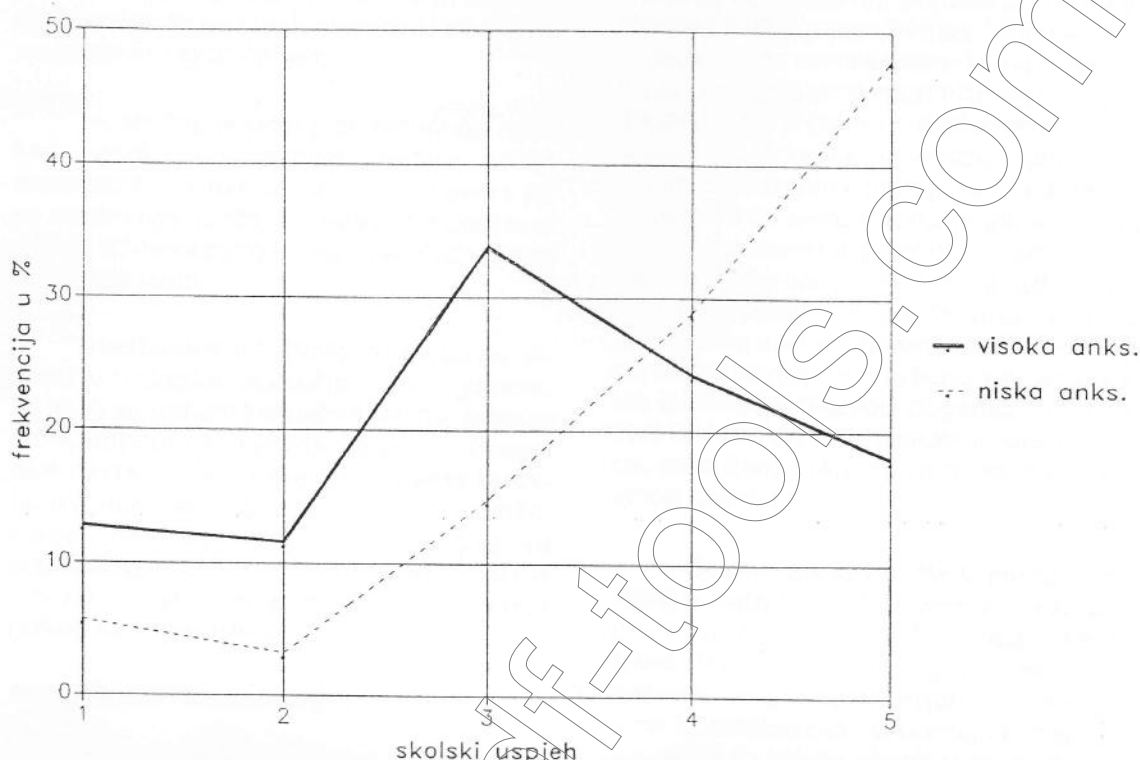

Tablica 3
Značajnost razlika između ispitanika ekstremnih po svom rezultatu na skali ispitne i skali manifestne anksioznosti provjerena pomoću hi^2 testa

	Skala ispitne anksioznosti	Skala manifestne anksioznosti
	hi^2	hi^2
Školski uspjeh	20.94*	22.07*
indeks prihvaćanja	8.76*	8.56*
indeks odbacivanja	9.66*	8.67*

* $P < 0.01$

Slika 2
Školski uspjeh učenika ekstremnih po rezultatu na skali manifestne anksioznosti

vremensko ograničenje rada, način zadavanja problema, oblik ispitivanja, osobine ispitivača, opća atmosfera u razredu i dr. Te vanjske činitelje visoko anksiozni učenici doživljavaju mnogo dublje i intenzivnije, i stoga oni imaju veći negativni utjecaj na njihov uspjeh u školi. Takva svojevrsna hipersenzibilnost visoko anksioznih učenika, kako na vanjska tako i na unutrašnja zbivanja, potiče njihovo okretanje sebi i umjesto da usmjere svoje potencijale na zadatak koji treba riješiti, oni su zaokupljeni mislima i predodžbama o nadolazećem neuspjehu (Hughes, 1988). Sarason (1960) to slikovito opisuje riječima: "Dok manje anksiozan učenik kada misli da će biti ocijenjivan u zadatak, učenik s visokim stupnjem anksioznosti uanja u sebe". Visoko anksiozni učenici, nadalje, imaju izraženu potrebu za jasnoćom situacije. To je njihova potreba da jasno znaju što se od njih očekuje i što ispitivač smatra "dobrim" i "ispravnim", kako bi se osjećali sigurni da će dobiti podršku ukoliko se budu osjećali

bespomoćni, i da znaju kada se ponašaju adekvatno učiteljevim standardima. Za ovu potrebu Smock (1975, prema Sarason, 1960) uvodi pojam "netolerancija na nejasnoće" (*intolerance of ambiguity*) kao oblik ovisnosti o dobro strukturiranoj interpersonalnoj situaciji, a koji se uočava kod visoko anksioznih učenika. Benjamin (1981, prema Arambašić, 1988) navodi rezultate brojnih istraživanja prema kojima se visoko anksiozni učenici koriste lošim, neefikasnim metodama učenja, koje zatim dovode do slabijeg uspjeha u školi. Osim toga, oni češće memoriraju sadržaje koje ne razumiju i imaju više problema u razlikovanju bitnih od nebitnih elemenata nekog sadržaja.

U literaturi se navode najčešće četiri različite strategije koje anksiozna djeca koriste u ispitnim situacijama:

1. započinjanje testa i prekidanje rada prije nego što su zadaci završeni;

2. usporeno napredovanje s uočljivim ponašanjima koja nisu vezana uz zadatak;

3. sporo i oprezno rješavanje zadataka (Williams, prema Plass & Hill, 1986) koje se može pokazati kao neprimjereno u situaciji s vremenskim ograničenjem;

4. strategija brzog, ali netočnog rada koja visoko anksioznom djetetu pruža racionalizaciju u slučaju slabog neuspjeha, jer se ionako nije trudilo, i potencijalnu pozitivnu pažnju vršnjaka zbog brzog i naizgled točnog rješavanja testa.

Hadžiselimović (1986) smatra da pri rješavanju zadataka neodlučnost i nesigurnost, zajedno sa slabom kontrolom straha, prelaze u odustajanje i napuštanje zadataka. Posljedice na daljnje školovanje imaju trajniji karakter jer predstavljaju, u neku ruku, nagomilavanje doživljaja neuspjeha, pojavljuje se anticipacija neuspjeha, što kod nekih učenika dovodi do razaranja pozitivne slike o sebi i niskog samopouzdanja.

Anksioznost i sociometrijski status

Phillips (1978, prema Hughes, 1988) upozorava na činjenicu da su učenici u školi izloženi ne samo akademskom stresu, tj. onom vezanom za uspjeh u školi i postignuće, već u istoj mjeri i socijalnom stresu. Premda je sociometrijski status izuzetno važna komponenta u proučavanju anksioznosti učenika osnovne škole, ne postoji mnogo istraživanja koja se bave proučavanjem međusobnog odnosa tih dvaju faktora. Već je u uvodu spomenuto da se anksioznost manifestira, između ostalog, i na planu ponašanja. Kao takva ona biva zamijećena i od okoline, a ujedno i mijenja odnos anksioznog pojedinca prema okolini. Drugi problem, koji se često javlja u slučaju anksioznosti, a koji ima snažan utjecaj na prihvaćenost djeteta među vršnjacima, leži u činjenici da se anksioznost najčešće manifestira na jedan zamaskirani način – u obliku agresivnosti, plačljivosti, nesigurnosti, neodlučnosti, povučenosti i sl. Byrnes (1984) navodi da se odbačena djeca najčešće opisuju kao agresivna, ometajuća i dosadna. Nasuprot tome, djeca čija izolacija nije očigledna zaboravljena su ili ignorirana, nemaju prijatelja i malo toga se može čuti o

njima. Govoreći o toj kategoriji djece Byrnes koristi termin "nevidljiva" (*invisible*) djeca. Izgleda da ta djeca ostaju nezapažena i od učitelja i od vršnjaka zbog svog pasivnog, stidljivog i popustljivog ponašanja. Murphy i Moriarty (1976, prema Byrnes, 1984) upozoravaju na to da se sociometrijski status djeteta može pogoršati zbog nagomilavanja stresnih događaja, što je posebno evidentno u vrijeme prelaska iz jedne razvojne faze u drugu ili u vrijeme značajnijih promjena u djetetovoj okolini. To su periodi kada događaji koji su normalno stresni mogu imati još veće značenje i neočekivane posljedice za duži period socijalnog prilagođavanja. To se čini naročito relevantnim u razvoju "nevidljivosti". Uočeno je da većina te djece ima prilično stresan početak školovanja. Slijedeći događaji su zabilježeni kod više od 60% "nevidljive" djece: selidbe, produžena bolest, razvod roditelja, odvojenost obitelji i sl.

Cowen i suradnici (1965, prema Lučić, 1989) u svojim su istraživanjima pokazali da postoji pozitivna korelacija između anksioznosti i broja negativnih uloga za koje je dijete izabrano te značajna negativna korelacija između anksioznosti i ukupnog broja pozitivnih uloga za koje je učenik izabran. Djeca s relativno visokom anksioznošću češće su birana za negativne uloge u odnosu na djecu s niskom anksioznošću.

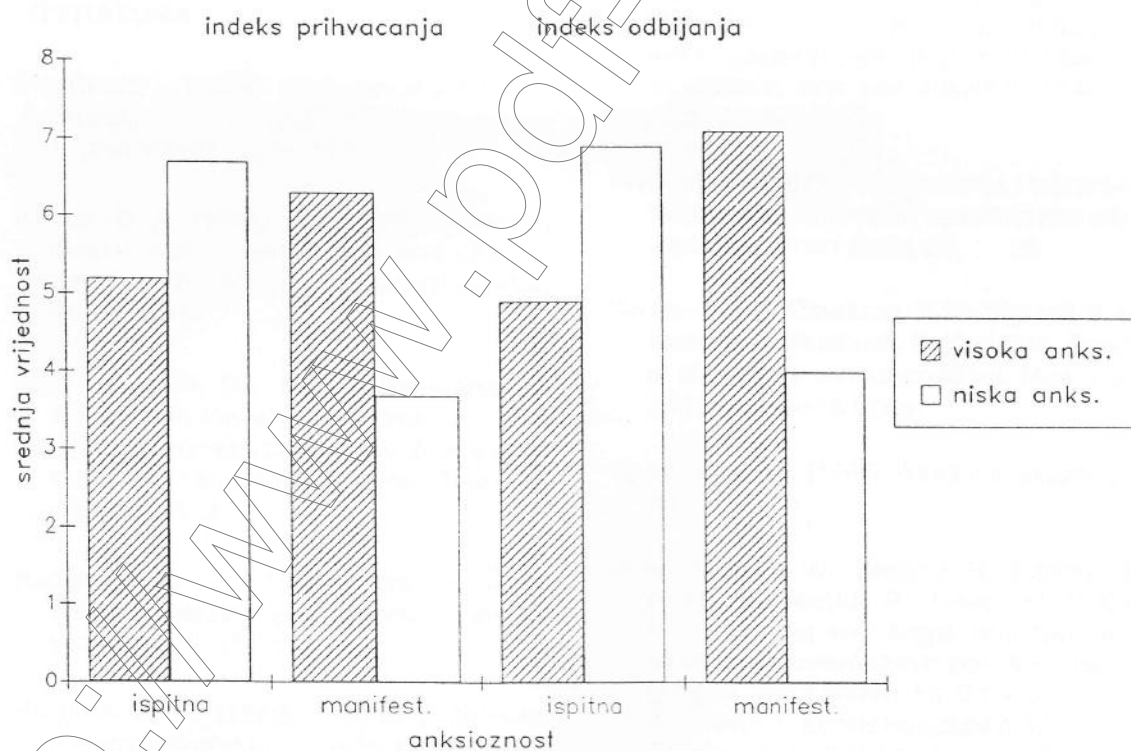
Zorman (1987) smatra da socijalna izolacija utječe na nastanak i razvoj anksioznosti kod djeteta, što otežava njegov sveukupan položaj u razredu i u školi. Dobivena korelacija između bojažljivosti i socijalnosti učenika četvrtih razreda, u njegovom istraživanju iznosi -0.29. U ovom radu korelacija između sociometrijskog statusa i uspjeha učenika u školi jedna je od najviših, i za indeks prihvaćanja, kao i za indeks odbacivanja (tablica 2). To samo potvrđuje činjenicu da je uspjeh izuzetno važan činilac u izgrađivanju statusa učenika među vršnjacima. Kako visoka anksioznost ima negativan utjecaj na uspjeh učenika, a utječe i na njegovo ponašanje, treba pretpostaviti da će se to odraziti i na prihvaćenost učenika među vršnjacima. Povezanost između ispitne anksioznosti i sociometrijskog statusa je -0.19 za indeks prihvaćanja i 0.17 za indeks odbacivanja. Možemo pretpostaviti da se ispitna anksioznost negativno odražava na

sociometrijski status ponajprije putem uspjeha u školi, dok se opća anksioznost manifestira i na svim ostalim područjima djetetova života među vršnjacima te da je snažnije povezana i s njegovim statusom. Čak 40.74% učenika s niskom ispitnom anksioznošću ima i niski indeks odbacivanja, odnosno 43.48% visoko anksioznih učenika biva izabrano od samo jednog ili dva svoja vršnjaka. Sličan rezultat dobiven je i u slučaju opće anksioznosti. Ovaj odnos između visoko i nisko anksioznih učenika s obzirom na broj pozitivnih odnosno negativnih izbora od vršnjaka vidimo na slici 3. Značajnost razlike između ovih ekstremnih skupina prikazana je u tablici 3.

Krnjajić (1981) je ispitivao povezanost sociometrijskog statusa s faktorima relevantnim za uspjeh u školi i zaključio da je inteligencija faktor koji prati visoki sociometrijski status, međutim, rezultati upućuju na zaključak da je inteligencija značajna samo do jedne točke u determiniranju sociometrijskog statusa. Ukoliko inteligencija nekog djeteta ne odstupa značajno od prosjeka grupe kojoj pripada, njen utjecaj na prihvaćenost tog djeteta neće biti naročito velik. Uspoređujući učenike s visokim i učenike s niskim sociometrijskim statusom s obzirom na školski uspjeh, Krnjajić je zaključio da je školski uspjeh jedan od najrelevantnijih faktora koji prati visoki

Slika 3
Sociometrijski status učenika ekstremnih po rezultatu na skali ispitne anksioznosti i skali manifestne anksioznosti

sociometrijski status. Ta činjenica nas ujedno upozorava na začarani krug u kojem se nalazi visoko anksiozno dijete s obzirom na posredne i neposredne utjecaje koje anksioznost ima na školski uspjeh, pa time i na sociometrijski status učenika u razredu.

ZAKLJUČCI

1. Ispitivanjem povezanosti između rezultata na skalama manifestne i ispitne anksioznosti AFS i tri zavisne varijable – spola, uspjeha u školi i sociometrijskog statusa učenika – ustanovljena je niska, ali statistički značajna korelacija za sve varijable osim spola.

2. Ispitivanjem razlika među ekstremnim skupinama ispitanika, koje su definirane prema rezultatu na skalama anksioznosti AFS s obzirom na njihov uspjeh u školi i sociometrijski status, dobivena je statistički značajna razlika u obje varijable.

LITERATURA

- Arambašić, L. (1988). Anksioznost u ispitnim situacijama – pregled istraživanja. *Revija za psihologiju*, 18, 91-113.
- Byrnes, D. A. (1984). Forgotten children in classrooms: development and characteristics. *The Elementary School Journal*, 84, 271-281.
- Hadžiselimović, DŽ. (1988). Samoprosudivanje nekih varijabli doživljavanja škole i vlastitog ponašanja učenika ocjenjivanih brojčanim i opisnim ocjenama. *Obrazovanje i rad*, 11, 3-12.
- Hadžiselimović, DŽ. (1986). Strah od škole, njegovo ublažavanje i prevencija. *Obrazovanje i rad*, 9, 111-118.
- Hughes, J. N. (1988). *Cognitive behavior therapy with children in schools*. New York: Pergamon Press.
- Kos, A. (1990). *Strah v školi, strah pred šolo*. Ljubljana: Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše.
- Lučić, Z. (1989). Ispitivanje povezanosti dječjeg straha od škole i sociometrijskih indikatora. *Primijenjena psihologija*, 10, 217-222.
- Mandić, S. (1989). *Motivacija za školski uspjeh*. Zagreb: Školske novine.
- Nikolić, S. (1982). *Psihijatrija dječje i adolescentne dobi*. Zagreb: Školska knjiga.
- Phillips, B. N., Martin, R. P., Meyers, J. (1972). Interventions in relation to anxiety in school. In: C. D., Spielberger (ed.), *Anxiety: Current trends in theory and research*. New York, San Francisco, London: Academic Press. Vol. 2, 409-464.
- Plass, J. A., Hill, K. T. (1986). Children's achievement strategies and test performance: the role of the time pressure, evaluation anxiety and sex. *Developmental Psychology*, 22, 31-36.
- Van der Ploeg, H. M., Hulshof, R. E. (1984). Cross cultural study of the relationship among academic performance, test anxiety, intelligence, and sex. *Psychological Reports*, 55, 343-346.
- Prvulović, T. (1977). Sociometrija i izgrađivanje stavova učenika na satovima razredne zajednice. *Život i škola*, 26, 16-26.
- Sarason, S. B., Davidson, K. S., Lightall, F. F., Waite, R. R., Ruebush, B. K. (1960). *Anxiety in elementary school children*. New York-London: Wiley & Sons.
- Spielberger, C., (1986). *Stres i tjeskoba*. Zagreb: Globus.
- Wieczerkowski, W., Bastine, R., Fittkau, B., Nickel, H., Tausch, R., Tewes, U. (1969). Verminderung von Angst und Neurotizismus bei Schülern durch positive Bekräftigungen von Lehrern im Schulunterricht. *Zeitschrift f. Entwicklungspsychologie u. Pädagogische Psychologie*, 1, 3-12.
- Zorman, L. (1987). Anksioznost učenika i povezanost sa njihovom uspješnošću u školi i nekim drugim ličnim karakteristikama. *Primijenjena psihologija*, 8, 73-76.

SUMMARY

ANALYSIS OF CORRELATION BETWEEN ANXIETY, SCHOOL PERFORMANCE AND SOCIOMETRIC STATUS OF SCHOOL CHILDREN

There are a lot of primary school children who express anxiety in test situations, before important events in school or in the stressful period of growth: a) first days in school, b) entering the higher classes of primary school and c) at the very end of primary school.

This anxiety is usually manifested through shyness, asocial reactions, aggression and disobedience. That's why it is very hard to recognize it is anxiety itself. Long-lasting and high-intensity anxiety has extremely negative consequences on a child's growth, especially on its school performance, learning, intellectual achievement and acceptance among school coevals.

The goal of this study is to examine the effect of anxiety on sex, school performance and sociometric status in a sample of 284 subjects, 143 boys and 141 girls, all of them pupils of the fourth classes from two elementary schools in Požega. Anxiety has been assessed by two scales from the AFS (Der Angstfragebogen für Schüler – The Anxiety Questionnaire for Pupils, Wiczerkowski, Nickel, Janowski, Fittkau & Rauer, 1973): the manifest anxiety scale and the test anxiety scale.

The results obtained demonstrated no differences in anxiety between boys and girls, which is not usually the case in similar studies. In addition, a low but statistically highly significant correlation was found between anxiety and school performance and sociometric status as well. When the pupils were divided into slightly and highly anxious groups, differences between groups were significant for school performance and sociometric status. The findings remind us of the fact that feelings of anxiety are much more common in school children than we can imagine (average number of anxiety symptoms in fourth class pupils is 6-7 out of 15).

The disturbing fact is the interference between feelings of anxiety and school performance and acceptance among school coevals in the first years of education.

Key words: *anxiety in test situations, sex, sociometric status, school performance elementary school*